

5.1 Galerie a muzea umění

Jaromír OLŠOVSKÝ

Pokud bychom chtěli sumarizovat nejrůznější typy muzejních institucí a jejich sbírky do přehledného schématu, mohli bychom použít schéma, které ve své muzeologické příručce použili Gary Edson a David Dean.^[1] Podle tohoto schématu se muzea a jejich činnost soustřeďuje kolem tří klíčových kategorií, a sice umění (*Art*), historie (*History*) a vědy (*Science*), pokrývající veškeré oblasti lidské činnosti, které mohou být předmětem muzejního fenoménu. Novodobá muzea umění, anebo také starším názvem galerie, patří svou dobou vzniku kolem poloviny 18. století (The British Museum, 1753; Musée du Louvre, 1793) k nejstarším typům muzejních institucí, přičemž jejich protoformy můžeme klást do období budování šlechtických galerií a kunstkomor, tedy na přelom renesance a manýrismu. K vymezení toho, zda danou šlechtickou či vladařskou galerii nebo kunstkomoru můžeme považovat za předstupeň muzea umění, je důležité posouzení její funkce, která v šlechtickém prostředí byla především reprezentativní a rodová sbírka sloužila především k oslavě šlechtického rodu či panovnické dynastie.

Novodobé galerie, muzea umění jsou spojena především s určitým posláním a vizí, že umělecká díla mají být z principu přístupná všem bez ohledu na stavovské, národní a jiné rozdíly. V tomto smyslu jsou galerie a muzea umění výrazně spjata s budováním občanské společnosti a jejich počátky můžeme v našem středoevropském prostoru nalézt až v době osvícenského absolutismu, tedy v době tereziánské a josefinské, a samozřejmě daleko dříve v případě Itálie, Francie či Anglie. Dalším určujícím momentem, na nějž vznikající muzea umění a galerie vlastně odpovídala, je postupné etablování dějin umění jako vědeckého oboru, jehož

počátky můžeme spojovat s vydáním Winckelmannových *Dějin umění starověku* (*Geschichte der Kunst des Alterthums*, 1764).

Podle Jiřího Kroupy můžeme vznik specializovaných muzeí umění, galerií s veřejnou funkcí, chronologicky rozdělit do tří etap:[\[2\]](#) První etapa je spjata s kulturním prostředím vatikánského Římu kolem papeže Klementa XI. (Giovanni Francesco Albani, papežem 1700–1721), který na nádvoří ve vatikánském Belvederu zřídil první veřejně přístupnou expozici tehdy nově objevených antických soch, doplněných o další antické památky (epigrafické, reliéfy apod.).[\[3\]](#) K tomu pak přibyla i stálá expozice trojrozměrných architektonických modelů, malířských a sochařských skic, která byla zřízena v papežských obytných místnostech Belvederu. Na toto dění navázalo otevření Kapitolského muzea v Palazzo Nuovo na Piazza del Campidoglio v roce 1734 za vlády papeže Klementa XII. (Lorenzo Corsini, papežem 1730–1740), které představuje otevření prvního veřejného muzea. Postupně byly budovány a veřejnosti zpřístupňovány další panovnické či dynastické sbírky jako např. Uffizi ve Florencii v roce 1765, vatikánské Museo Pio-Clementino (1773–1780) papežů Klementa XIV. a Pia VI., Museum Fridericianum v Kasselu (1769–1779), císařská pinakotéka ve vídeňském Belvederu v roce 1781 a další. Stejně tak bylo v Londýně již v roce 1759 otevřeno Britské muzeum (The British Museum) pod patronací anglického krále Jiřího II., přičemž zakládání veřejných muzeí můžeme v Anglii sledovat již od konce 17. století, kdy bylo v roce 1683 otevřeno na světě první univerzitní muzeum při univerzitě v Oxfordu na základě sbírky, kterou daroval Elias Ashmole (1617–1692), známý anglický sběratel, politik a zednář.

Nové impulsy přinesl počátek 19. století a především napoleonská doba, kdy se pod vlivem metodologických přístupů nově ustanovené disciplíny dějin umění i v muzejní prezentaci postupně konstituovala koncepce teritoriálního a chronologického vývoje dějin umění, který se odvíjí lineárně směrem k pokročilejším uměleckým formám. Tyto koncepce

zformovaly expozici v Louvru, jejíž rozšíření z původních královských a aristokratických sbírek umožnily Napoleonovy výboje a zisky uměleckých děl z dobytých území. Divákovi tak byl předložen jednotný obraz vývoje umění, které se neomezuje hranicemi státních celků ani stavovskými či jinými rozdíly a v duchu francouzského univerzalizmu představuje dějiny umění celého lidstva. Na expozici v Louvru se podstatnou měrou podílel historik umění a egyptolog Vivant Denon.

Tato univerzalistická koncepce dějin umění, umožňující vyprávět velkolepý „příběh dějin umění“, ztělesněná v jednotlivých expozicích velkých státních a národních muzeí, budovaných v průběhu 19. století a koncipovaných jako novodobé velkolepé chrámy Umění, vedla k vytvoření a dotvoření kánonu uměleckých děl. Ten vlastně definoval, co je možné pokládat za umělecké, případně mistrovské dílo. Do tohoto univerzalistického pojetí pochopitelně už od počátku 19. století pronikala s nástupem romantismu i myšlenka nacionální (Johann Gottfried Herder). Od druhé poloviny 19. století se nacionální pojetí stalo určující především pro ty národy, které postrádaly adekvátní státní celek, takže v případě absence národního státu sehrála muzea, koncipovaná jako národní, roli muzeí státních, která byla většinou spjata s metropolí daného státu (pařížský Louvre). Proto v politicky rozdrobeném Německu založení Germánského národního muzea (*Germanisches Nationalmuseum*) v Norimberku vlastně suplovalo založení státního muzea.

Vedle těchto muzeí a galerií reprezentujících ve svých expozicích a výstavních síních „příběh dějin umění“ jako sled na sebe navazujících stylů se pod vlivem nastupující průmyslové revoluce a unifikujiící a standardizující průmyslové výroby začíná rozvíjet uměleckoprůmyslové hnutí, jehož smyslem bylo poskytnout prostřednictvím zakládání uměleckoprůmyslových muzeí, vystavováním uměleckořemeslných, rukodělných a technických výrobků ze staršího období potřebné vzory pro upadající vkus, ovládaný sériovou výrobou. Tento proud se

nejdříve rozvinul v Anglii, kde ostatně průmyslová výroba od počátku dosáhla vysoké úrovně, přičemž spjatost rukodělných řemesel s uměním byla u tohoto hnutí zřejmá i z jeho dobového označení jako *Arts and Crafts Movement*. V roce 1852 bylo v Londýně otevřeno muzeum soustřeďující se na umělecká řemesla, od roku 1854 nazvané South Kensington Museum (pozdější Victoria and Albert Museum) a uměleckoprůmyslová muzea začala vznikat po celém kontinentu. V tomto procesu sehrál význačnou roli německý architekt Gottfried Semper, který rovněž stál u zrodu londýnského muzea, a jeho umělecké teorie, zdůrazňující význam užitého materiálu pro dějiny umění, výrazně ovlivnily podobu uměleckoprůmyslových muzeí v německém a rakouském prostředí, a tedy i u nás (například Praha, Liberec, Brno).

V 19. století existovala v českých zemích jediná veřejná instituce galerijního typu, a sice již zmíněná Obrazárna společnosti vlasteneckých přátel umění (1796). Na počátku 20. století k ní přibyla Moderní galerie pro Království české, založená v roce 1902 císařem Františkem Josefem I. z iniciativy mladočeských poslanců v Říšské radě. Do té doby Obrazárna jako soukromá instituce svými aktivitami vlastně suplovala neexistenci státních veřejných sbírek v českých zemích. Zpočátku její činnost závisela na výpůjčkách z řad české zemské šlechty, postupně se utvořil systém zápůjček uměleckých děl od členů společnosti a poté, co bylo přijato, že Společnost může nabývat umělecká díla do svého majetku (1836), se sbírkový fond začal vytvářet nákupy, odkazy a dary.

Od počátku Obrazárna zápasila s umístěním a prezentací svých sbírek a během své činnosti se několikrát stěhovala. Zpočátku sídlila na Hradčanech, a sice nejdříve v Černínském palác, jehož budovu pro tyto účely propůjčil hrabě Jan Rudolf Černín, jeden ze zakladatelských členů Společnosti, a pak ve Šternberském paláci. V závěru své existence byla po nějakou dobu umístěna v Domě umělců Rudolfinum (1885–1918) a nakonec v ústřední knihovně hl. m. Prahy. V čele Obrazárny stál

zpočátku inspektor (jako první od roku 1804 Josef Karel Burde, pak Gustav Kratzmann, Karel Würbs, Viktor Barvitijs, Karel Chytil, František A. Borovský, Paul Bergner), u nějž se spojovala práce kustoda a restaurátora, od roku 1919 pak byla vedena ředitelem (Václav Vilém Štech, Vincenc Kramář). Přelomovým rokem v činnosti této soukromé nadační instituce se stal rok 1936, kdy byly umělecké sbírky Obrazárny postátněny. Během protektorátních let se její fondy postupně staly základem Národní galerie v Praze, jejíž vznik pak byl dovršen v poválečném období.[\[4\]](#)

Druhá z veřejných galerijních institucí, Moderní galerie Království českého, vznikla jako soukromá nadace císaře Františka Josefa I. a ve své době představovala první veřejnou uměleckou sbírku nejen v českých zemích, ale i v celém Rakousku-Uhersku. Poté, co byla převedena do správy Zemského výboru Království českého, byla vedena jako zemská instituce, zaměřená na shromažďování uměleckých děl obou zemských národů, tedy českého a německého. Tato dvojkolejnost se projevila i v rozdělení jejího kuratoria na dva samostatné odbory, český a německý. Po vzniku československé republiky plnila roli státní galerie, i když nadále zůstávala pod zemskou správou. Osud Moderní galerie se naplnil v době okupace, kdy byla rozhodnutím říšského protektora zrušena (5. 11. 1942) a její sbírky byly začleněny do tehdy vznikající Národní galerie, což bylo později potvrzeno Zákonem o Národní galerii z roku 1949.

Ve své sbírkotvorné činnosti se Moderní galerie specializovala na umění 19. a 20. století, přičemž se po celou dobu své existence potýkala s mnoha spory a názorovými šarvátkami, jejichž leitmotivem byl zápas o moderní výtvarnou tvorbu. I když po počátečním období, kdy bylo kuratorium ovládáno umělci z generace Národního divadla (Vojtěch Hynais, Josef Václav Myslbek, František Ženíšek), se do vedení českého odboru kuratoria dostali členové Spolku výtvarných umělců (SVU) Mánes (Jan Kotěra, Max Švabinský, Jan Preisler, Jan Štursa), byla akviziční činnost Moderní galerie až na výjimky směřována

směrem ke konzervativním výtvarným proudům a tendencím a nákupy avantgardních děl byly zamítány (skandálním se stalo například zamítnutí koupě obrazu *Jaro* od Bohumila Kubišty v roce 1920, který zemřel krátce před tím).^[5] Naproti tomu bylo velkým přínosem Moderní galerie vybudování kvalitní sbírky českého umění 19. století, na němž se podíleli i tehdejší historici umění jako K. B. Mádl nebo V. V. Štech. Vztah k soudobému a avantgardnímu umění se v Moderní galerii začal postupně měnit poté, kdy zde byla umístěna početná kolekce moderního francouzského umění, zakoupená v roce 1923 československým státem (nyní v NG v Praze). Rovněž německý odbor vedle prací německých umělců pocházejících z Čech (Emil Orlik, Franz Metzner, August Brömse, Alfred Kubin, Wenzel August Hablik) získával i moderní umělecká díla (Gustav Klimt, Emil Nolde, Edward Munch). Po celou dobu své existence sídlila Moderní galerie v pavilonu na pražském Výstavišti, kde také byla otevřena její první expozice v roce 1905.^[6]

Současná podoba galerií a muzeí umění jako specializovaných institucí, zaměřených na shromažďování, vědecké zpracování a prezentaci děl z oblasti výtvarného umění se v Čechách, na Moravě a ve Slezsku vyhranila až po druhé světové válce. Dnešní síť nejdůležitějších galerií a muzeí umění tvoří Národní galerie v Praze, Moravská galerie v Brně a Muzeum umění v Olomouci, přičemž k této trojici můžeme přiřadit i Slezské zemské muzeum v Opavě, u něhož od počátku při založení hrály umělecko-historické sbírky významnou roli. Vznik těchto galerijních institucí je do značné míry spojen s fenoménem obrazáren, které byly zakládány při muzeích na počátku 19. století.

Určitou výjimkou v tomto směru je Národní galerie v Praze (NG), která představuje nejrozsáhlejší veřejnou uměleckou sbírku v českých zemích. Její jádro vzniklo již zmíněným postátněním sbírek (1936) Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění, přičemž se pod vlivem jejího tehdejšího ředitele, historika umění, Vincence Kramáře, sbírka Obrazárny

přejmenovala na Státní sbírku starého umění (1937). V roce 1942 byly výnosem protektorátní vlády a říšského protektora do této Státní sbírky starého umění[7] začleněny sbírkové fondy v témž roce zrušené Moderní galerie Království českého včetně několika dalších sbírkových souborů. Legislativně bylo budování Národní galerie pak dovršeno zákonem o Národní galerii z roku 1949.[8] Sloučením těchto dvou nejvýznamnějších veřejných galerií tak vznikla centrální státní instituce, pečující jak o díla starého, tak i moderního umění. Bezprostředně po válce výrazně vzrostl objem sbírek, tento nárůst však vždy nebyl veden odbornými zřeteli, jelikož jedním z poválečných úkolů NG bylo převzetí děl ze zrušených klášterů a dalších církevních institucí a dále z majetku emigrantů a jednotlivců, kteří byli oběťmi nezákonných politických procesů. K této činnosti byla NG donucena již během válečných let, kdy přebírala díla zkonfiskovaná nacistickým okupačním režimem. Část těchto nezákonně zabavených děl byla navrácena původním majitelům anebo jejich dědicům již během let 1968–1969, zbytek se vrátil během restitucí po roce 1990.[9]

Stejně jako její předchůdkyně i Národní galerie čelila již od svého vzniku velkým problémům s rozmístěním expozic a s uložením sbírek. Po opakovaných a neúspěšných snahách postavit pro účely galerie centrální budovu, která by v jednotné expozici představila celé sbírkové bohatství, došlo nakonec na provizorní, a jak se ukazuje zřejmě i trvalé řešení, kdy jsou stálé expozice a galerijní fondy rozmístěny v architektonicky cenných a památkově chráněných budovách, povětšinou v pražském městském centru, které byly pro tyto účely adaptovány. V současné době (2013) NG prezentuje své sbírky v šesti stálých pražských expozicích (Schwarzenberský palác, sochařství a malířství na teritoriu českých zemí od pozdní renesance až po pozdní baroko; Šternberský palác, evropské umění od antiky do závěru baroka; Klášter sv. Anežky České, středověké umění v Čechách a ve střední Evropě; Salmovský palác, v přípravě; Veletržní palác, evropské a české umění 20. a 21. století; Palác Kinských, asijské umění a umění

starověkého Středomoří) a dvou mimopražských (zámek Žďár nad Sázavou, barokní umění středoevropské provenience včetně italských a španělských importů; Zámek Karviná-Fryštát, české umění 19. století).

Sbírkový fond NG je tvořen pěti samostatnými sbírkami, a sice Sbírkou starého umění, Sbírkou umění 19. století, Sbírkou orientálního umění, Sbírkou moderního a současného umění a konečně Sbírkou grafiky a kresby. Sbírka starého umění v sobě zahrnuje jak starší umění z teritoria českých zemí, tak i evropské umění, a to od středověku až po baroko. Z nejvýznamnějších kolekcí můžeme zmínit českou gotickou deskovou malbu (např. Mistr vyšebrodského oltáře, Mistr Theodorik, Mistr třeboňského oltáře), dále jsou zde práce středověkých řezbářských mistrů, jako třeba Mistra Oplakávání z Žebráku, Monogramisty IP a další). Manýristické umění rudolfinského okruhu zastupují malířská díla Hanse von Aachen, Josefa Heintze st., Bartolommea Sprangera a sochy Adriaena de Vries. Z českého barokního umění zde nalezneme obrazy Karla Škréty, Jana Kupeckého, Václava Vavřince Reinerja, barokní plastiky Ferdinanda Maxmiliána Brokofa, Matyáše Bernarda Brauna a mnoha dalších. Z evropského malířství je zde uceleně prezentována italská malba od 14. století (florentského, sienského, benátského a severoitalského okruhu) až po vrcholnou a pozdní renesanci s přesahy k italskému a španělskému manýrismu (Jacopo Tintoretto, Agnolo Bronzino, El Greco). Benátskou školu 18. století zde zastupuje Giovanni Battista Tiepolo. Bohatý soubor tvoří vlámské a nizozemské malířství 17. století (Peter Paul Rubens, Anthonis van Dyck, Rembrandt, Frans Hals aj.).

Sbírka umění 19. století zahrnuje tvorbu nejvýznamnějších českých umělců (např. Josefa Navrátila, Josefa Mánesa, Adolfa Kosárka, Karla Purkyně, generaci Národního divadla, Jana Preislera, Antonína Hudečka, Antonína Slavíčka aj.) od počátku 19. století až po jeho závěr a práce německých a rakouských autorů (Caspara Davida Friedricha, Johanna Christiana Dahla,

Lovise Corintha), přičemž je zde prezentována většina uměleckých směrů, které v tomto období sehrály významnou roli (empír, klasicismus, romantismus, naturalismus, symbolismus, impresionismus a secese). Součástí sbírky je také rozsáhlá kolekce sochařských děl (Josef Václav Myslbek, František Bílek, Stanislav Sucharda a Bohumil Kafka) až po tvorbu z počátku 20. století.

Sbírka moderního a současného umění představuje jednak soubor moderního evropského umění a jednak českou moderní malbu a sochařství 20. století. Kolekce moderního evropského umění, obsahující řadu děl osobností evropského umění (mimo jiné Gustava Klimta, Egon Schieleho, Oskara Kokoschky, Edwarda Muncha, Paula Kleeho, Joana Miróa, Antonia Tàpiese, Lucia Fontany) je proslulá svou ojedinělou, tzv. francouzskou sbírkou umění 19. a 20. století (např. díla Gustava Courbeta, Théodora Rousseaua, Augusta Renoira, Edgara Degase, Paula Gauguina, Vincenta van Gogha, Paula Cézanna, Henriho Rousseaua, Pabla Picassa, Georgese Braqua, Pierra Bonnarda a řady dalších).[\[10\]](#) Soubor českého moderního umění století zachycuje tvorbu nejvýznamnějších českých umělců jako např. Jana Preislera, Antonína Slavíčka, Antonína Hudečka, Františka Kupku, Emila Fillu, Bohumila Kubištu, Antonína Procházku, Josefa Šímu, Jindřicha Štýrského, Toyen (Marie Čermínová) a členů Skupiny 42 včetně moderní sochařské tvorby (Stanislav Sucharda, Bohumil Kafka, František Bílek, Ladislav Šaloun, Otto Gutfreund, Jan Štursa, Vincenc Makovský). Zastoupena je i tvorba z 2. poloviny 20. století (informel, nová figurace, nová věcnost, konceptuální umění a další současné směry).

Ve sbírce grafiky nalezneme umělecké projevy od nejstarších tisků 15. století až po současnou grafickou tvorbu. Ucelené soubory tvoří kolekce autorských grafik jako např. grafické listy Václava Hollara (tzv. *Hollareum*), Lucase Cranacha, Albrechta Dürera, Petra Paula Rubense, Rembrandta a dalších. Z české moderní grafické tvorby jsou zde zastoupeny např. práce Vojtěcha Preissiga, Maxe Švabinského, Alfonse Muchy,

Františka Kupky a dalších. Součástí sbírkového fondu je i sbírka kresby od středověkých kreseb až po současné výtvarné projevy. K nejvýznamnějším souborům patří kolekce italských kreseb, kreseb rudolfinského období, veduty Václava Hollara, kresebná tvorba rodiny Mánesů, Antonína Chittussiho, Mikoláše Alše, kresby Františka Bílka, Emila Filly, Maxe Švabinského, kresebné studie Alfonse Muchy a další.

Sbírka orientálního umění prezentuje umění Dálného východu, jihovýchodní Asie, oblasti Středního východu a Arabského poloostrova. K nejcennějším souborům patří např. sbírka japonské grafiky, čínského prehistorického umění, čínských hrobových figur nebo kolekce čínské a japonské keramiky. [\[11\]](#)

Historie sbírkových fondů Moravské galerie v Brně, založené v roce 1961 odloučením od Moravského zemského muzea, sahá až do vzniku tehdejšího Františkova muzea v Brně (1818, nazváno na počest císaře Františka I.), v jehož rámci byla budována sbírka výtvarných děl. Ta už od poloviny 19. století tvořila výraznou část muzejních fondů a na jejím základě byla v letech 1927–1929 založena Obrazárna jako samostatné oddělení Moravského zemského muzea, které se stalo nástupcem původního Františkova muzea. Při založení Moravské galerie v roce 1961 bylo k ní přiřčeno i tehdejší Uměleckoprůmyslové muzeum (1873). Vznikla tak instituce, jejíž sbírková a akviziční činnost se rovnoměrně zaměřila jak na volné, tak i užité umění, fotografii a design. Už od počátků sbírkotvorné činnosti byl velký zřetel věnován akvizicím děl středověkého malířství a sochařství moravské provenience. Sbírkové fondy budoucí galerie byly významně obohacovány dary a odkazy od brněnských soukromých sběratelů. K nejdůležitějším z nich patřil soubor kreseb a grafických listů německé, italské, nizozemské a francouzské provenience 16. a 17. století ze sbírky Eduarda Sykory (1921), dále pak kolekce obrazů rakouských autorů ze sbírky Heinricha Gomperze (1921) a konečně italské barokní kresby a obrazy nizozemské provenience ze sbírky Arnolda Skutezkého. Rovněž známý sběratel a mecenáš

Jan II. kníže z Liechtenštejna daroval v roce 1881 několik obrazů, které se staly základem rozrůstající se sbírky italského malířství. Po roce 1945 byl fond MG rozšiřován rozsáhlými nákupy, především českého moderního umění. V současnosti sbírky MG zahrnují díla evropského umění (italské malířství 16.–18. století, flámské a holandské malířství 17. století, rakouské a anglické malířství 18. století, francouzská, španělská a zejména rakouská malba 19. století) a umění české a moravské provenience od středověku až po současnost. Unikátní je kolekce středověkého umění moravské a slezské provenience, která vzešla z odborné činnosti historika umění Alberta Kutala, předního znalce gotického umění na Moravě a ve Slezsku (výstava gotického umění na Moravě a ve Slezsku v letech 1935–1936). Významná část sbírky staršího umění je také tvořena díly barokního malířství a sochařství moravských autorů (např. Jan Kryštof Handke, Andreas Schweigl, Josef Ignác Sadler).[\[12\]](#)

Moderní a současné umění je zastoupeno díly zakladatelských osobností českého moderního umění jako např. Františka Bílka, Jana Štursy, Jana Preislera nebo Josefa Mařatky. Dále zde nalezneme práce malířů Osmy a Skupiny výtvarných umělců (Emil Filla, Bohumil Kubišta, Václav Špála, Josef Čapek, Jan Zrzavý, Otto Gutfreund). Rozsáhle je představeno dílo Antonína Procházky, především ve spojitosti s brněnským uměleckým prostředím. Z děl meziválečné avantgardy jsou zde práce Jindřicha Štýrského, Toyen, Vincence Makovského, Josefa Šímy, Františka Muziky, Františka Foltýna, z protektorátních let práce Emila Filly, Jana Baucha, členů Skupiny 42 (např. Františka Grosse, Jana Smetany, Bohumíra Matala), Bohdana Laciny, Václava Zykunda. Umění druhé poloviny 20. století je zde prezentováno Mikulášem Medkem, Robertem Piesenem, Josefem Istlerem, Adrienou Šimotovou, Jiřím Johnem, Václavem Boštíkem, Jiřím Kolářem, Michaellem Rittsteinem, Daliborem Chatrným a dalšími.[\[13\]](#)

Třetí největší instituci galerijního typu na českém území po

stránce sbírek představuje Muzeum umění v Olomouci (MUO, současný název od roku 1993, dříve Oblastní galerie výtvarného umění v Olomouci), které bylo založeno v roce 1952 jako součást tehdejšího Krajského vlastivědného muzea Olomouc. Po roce 1989 se stalo samostatnou institucí a přestěhovalo se do vlastní budovy. V současné době zahrnuje Arcidiecézní muzeum Olomouc (otevřeno 2006), Arcidiecézní muzeum Kroměříž (založeno 2007) a Muzeum umění, spravující sbírky starého i moderního umění. Dlouhodobě je zde také deponována část Obrazárny olomouckých biskupů a arcibiskupů (Arcidiecézní muzeum v Kroměříži), založené olomouckým biskupem Karlem z Liechtenštejna –Kastelkornu a rozvíjené jeho nástupci (Ferdinand Julius Troyer, Maxmilián Hamilton, Theodor Kohn a Leopold Prečan), kde se dochovala řada děl ojedinělé kvality i v rámci českých zemí (např. slavný obraz *Apollóna a Marsya* od Tiziana Vecellia, *Portrét anglického krále Karla I. a jeho manželky Marie Henrietty* od Anthonise van Dycka nebo obraz apoštolů od Paola Veroneseho).[\[14\]](#)

Ze staršího umění je ve sbírkách MUO bohatě zastoupena italská malba 14.-18. století, především benátská, římská, neapolská, florentská, boloňská, dále francouzská malba 17.-19. století, španělská 19. století, anglická 18. století, flámská a holandská 16.-18. století. V rámci středoevropského malířství 15.-19. století zde nalezneme práce německých autorů (Matthäus Gundelach, Johann Heinrich Schönfeld, Johann Heiss) a rakouských (Johann Spillenberger, Franz Anton Maulbertsch, Martin Johann Schmidt zvaný Kremser Schmidt, Hans Makart) včetně obrazů českých a moravských umělců od baroka až po 19. století (Petr Brandl, Karel Škréta, Norbert Grund, František Vavřinec Korompay, Martin Antonín Lublinský, Jan Kryštof Handke, Franz Anton Sebastini, Antonín Machek, Mánesové, Julius Mařák, Antonín Chittussi, Václav Brožík, Antonín Slavíček, Joža Uprka, Jan Preisler).

Z českého moderního a současného umění jsou zde např. práce Bohumila Kubišty, Jana Zrzavého, Josefa Čapka, Antonína

Procházky, Emila Filly, Václava Špály, Rudolfa Kremličky, Otakara Kubína, Františka Foltýna, Jindřicha Štýrského, Toyen, Zdeňka Sklenáře, Bohumíra Matala, Mikoláše Medka, Václava Boštíka, Jiřího Balcara, Dalibora Chatrného, Vladimíra Kokolii, Petra Nikla a dalších; sochařská tvorba je zastoupena jmény jako např. Jan Štursa, Josef Mařatka, Bohumil Kafka, Otto Gutfreund, Vincenc Makovský, Eva Kmentová, Olbram Zoubek, Karel Nepraš, Kurt Gebauer aj. Dále je zde významná sbírka kresby, např. soubor kresby z 16. století (škola benátská, římská, flámská) a kresebné práce českých umělců (např. Josef Bergler, Luděk Marold, Alfons Mucha, Jan Preisler, Max Švabinský, František Hudeček, František Muzika, Adriena Šimotová). Z oblasti volné grafické tvorby olomoucké Muzeum umění vlastní grafické listy od nejstarších grafik 15. století, přes starší grafiku italské, flámské, holandské, francouzské, německé provenience až po moderní českou grafickou tvorbu (Vojtěch Preissig, Josef Váchal, Václav Zykmond) a tvorbu 2. poloviny 20. století v uceleném souboru. Ze sbírky užité grafiky je nutné zmínit výjimečný soubor *ex libris*, největší v českých zemích.[\[15\]](#)

Nepřehlédnutelné postavení má v rámci starších sbírek výtvarného umění i uměleckohistorické oddělení Slezského zemského muzea v Opavě (SZM), ustanoveného v roce 1921, které svou činností navazovalo na tamější Gymnasijní muzeum (1814) a na v roce 1882 založené Zemské muzeum pro umění a řemesla v Opavě (*Landesmuseum für Kunst und Gewerbe in Troppau*, od roku 1889 jako Muzeum císaře Františka Josefa pro umění a živnosti, *Kaiser Franz Josef Museum für Kunst und Gewerbe*, muzejní budova z let 1893 – 1895). Následně byly k němu připojovány i další opavská muzea (Muzeum Matice opavské, Městské muzeum aj.). Protagonistou uměleckohistorických sbírek se stal Edmund Wilhelm Braun (1870–1957), německý historik umění a druhý ředitel opavského muzea, který do Opavy přišel z Norimberku. Z jeho akviziční činnosti, kdy ve velkém nakupoval umělecká a uměleckořemeslná díla na aukcích po celé Evropě, vznikla velmi kvalitní uměleckohistorická sbírka,

která na konci války v roce 1945 bohužel utrpěla značné ztráty.

Uměleckohistorické sbírky SZM zahrnují reprezentativní výběr evropského umění od 14. století až do konce 18. století, s důrazem na pozdně gotickou malbu a dřevořezbu německé, rakouské (např. Mistr lineckého Ukřižování) a slezské provenience (14.-16. století), a na kvalitní příklady německého (Georg Flegel, Johann Heinrich Schönfeld), rakouského, francouzského (Simon Vouet) a italského malířství (Jacopo Marieschi). Ojedinělý je soubor renesančních florentských prací, štukových a terakotových reliéfů s motivy Madony z 2. poloviny 15. století, který se spolu s mramorovými reliéfy a bronzami (Giovanni da Bologna) dostal do sbírek díky donátorské činnosti Jana II. knížete z Lichtenštejnu, příznivce a mecenáše opavského muzea. Stejně jako tehdejšímu Moravskému zemskému muzeu věnoval kníže Liechtenštejn do opavských sbírek i řadu dalších děl včetně několika set uměleckořemeslných prací (mimo jiné gobelíny a verdury z období manýrismu a raného baroka, pozdně renesanční španělský nábytek).

Barokní malířství a sochařství moravské a slezské provenience reprezentují např. práce Ignáce Raaba, Josefa Ignáce Sadlera (Sattlera), Františka Antomína Sebastiniho (Šebesty), Josefa Luxe, Jana Kryštofa Handkeho, Andrese Schweigla, Johanna Georga Lehnera a dalších. Tvorba slezského a severomoravského regionu je zastoupena díly Franze Biely, Josefa Burdy, Rudolfa Templera, Adolfa Zdravily, Paula Gebauera, Paula Assmanna, Richarda Assmanna, Valentiny Držkovice, Heleny Salichové, Viléma Wünscheho. Početná je také kolekce sochařských děl z 19. a 20. století, především umělců ze Slezska a severní Moravy s určitými autorskými přesahy (řezbářské práce rodiny Kutzerů, Františka Žemlička, Vincence Havla, Vincence Makovského, Karla Vávry, Heleny Scholzové-Železné aj.).

Uměleckořemeslná část sbírky výtvarného umění SZM v sobě zahrnuje kolekce keramiky, majoliky, fajánse a kameniny

(italské, německé, anglické, španělské, nizozemské, rakouské provenience od konce 16. stol. až po moderní tvorbu). Unikátní soubory představuje habánská a proskovská fajáns, pozdně renesanční a raně barokní italská a iberomaurská majolika, míšeňský a vídeňský porcelán, jehož vývoj je představen velmi kvalitně a téměř v úplnosti. Rovněž produkce porcelánek, působících na území českých zemí, je zde velmi dobře zastoupena. Kvalitní a ucelený soubor představuje rovněž sbírka skla, která vedle solitérních příkladů pozdně gotického skla slezské provenience a ukázek sklářské produkce německé, slezské a moravské z 16. až 18. století uceleně reprezentuje produkci historizujícího skla z druhé poloviny 19. století rakouské provenience. Cenný je rovněž soubor barokních zlatnických a stříbrnických prací z produkce opavských mistrů (Martin, Rudolf, Jakob Mannlich).[\[16\]](#)

Během padesátých a šedesátých let 20. století vznikla vedle ústředních galerijních institucí i síť regionálních galerií výtvarného umění, ať už krajských, oblastních nebo městských, které se zaměřovaly na výstavy soudobého umění a jejichž činnost spočívala především v pořádání krátkodobých výstav. Tyto instituce jsou většinou zřizovány samosprávnými celky, jako jsou např. kraje, popřípadě přímo městy, pokud se jedná o městskou galerii. Tyto galerijní instituce vlastně v našich podmínkách představují typ výstavních síní, pro něž se v německy mluvících zemích používá označení *Kunsthalle*. Ta představuje specializovanou výstavní síň, jejíž *raison d'être* tkví v pořádání krátkodobých výstav, zaměřených většinou na současné umění. První taková *Kunsthalle* byla založena v německém Hamburku (1886) a na jejím založení a činnosti se podílel známý propagátor muzejní pedagogiky Alfred Lichtwark. Tyto galerijní instituce rovněž úzce souvisí s galeriemi, zvanými Domy umění (*Künstlerhause*), které byly zakládány uměleckými spolky (*Kunstvereine*). Ty se snažily o organizování výstav, prodej či uměleckou kritiku současného umění, takže vznik některých krajských galerií můžeme hledat právě v těchto galerijních institucích typu Domu umění (např. Ostrava,

Hodonín).

Závěrem zde podáváme stručný přehled několika významných institucí tohoto typu, ať už regionálních či krajských, a sice galerie v Praze, Ostravě, Hodoníně, Zlíně a Náchodě. Galerie hlavního města Prahy (GHMP) byla založena v roce 1963 tehdejším Národním výborem hl. města Prahy (nyní Magistrát hl. m. Prahy) s cílem vytvořit městskou galerii, kde by byla shromážděna díla českého výtvarného umění 19. a 20. století včetně umění současného. Snahu vybudovat na území Prahy sbírkotvornou instituci tohoto typu můžeme vysledovat už v 19. století, konkrétně do roku 1865, kdy Umělecká beseda podala pražskému magistrátu návrh na vybudování městských sbírek, prostřednictvím pravidelných nákupů českého výtvarného umění. Ve své výstavní, výzkumné a akviziční činnosti se GHMP systematicky zaměřuje na české umění z konce 19. a počátku 20. století a na soudobou tvorbu, přičemž změny po roce 1989 umožnily soustředit se na evropské souvislosti.

Výstavní expozice Galerie hlavního města Prahy jsou rozmístěny v Domě U kamenného zvonu na Staroměstském náměstí, na Staroměstské radnici a ve druhém patře Městské (lidové) knihovny (Mariánské náměstí, Praha 1). Dále jí patří Bílkova vila se stálou expozicí sochaře Františka Bílka a zámek v Tróji se sbírkou českého umění 19. století. Díky své promyšlené akviziční strategii GHMP vlastní reprezentativní soubory děl českého umění 19. a 20. století, s důrazem na abstraktní tvorbu 30. let, dále tvorbu 40. a 50. let včetně umění ze 70. let, což jí umožňuje prezentovat české moderní umění jak v ucelených vývojových řadách, tak i solitérní uměleckohistorické fenomény. Velkým vkladem GHMP je pravidelné vydávání odborných výstavních katalogů, které fundovaně mapují českou moderní tvorbu.[\[17\]](#)

Galerie výtvarného umění v Ostravě (GVUO), založená v roce 1952 jako Krajská galerie výtvarného umění, ve své činnosti navázala na Dům umění, jehož budova byla v letech 1924–1926 postavena Františkem Fialou a Vladimírem Wallenfelsem, žáky J.

Kotěry a J. Gočára, ve stylu puristického funkcionalismu.[\[18\]](#) Budova Domu umění poskytla důstojné místo pro sbírku Františka Jurečky (1868–1925), ostravského stavitele, sběratele a mecenáše, jehož dar položil základy dnešních sbírek ostravské galerie.

Ostravský Dům umění sehrál důležitou roli pro rozvoj a dokumentaci výtvarné kultury na Ostravsku ve 20. a 30. letech a postupně si i nástupnická Galerie výtvarného umění vybudovala pevné místo ve sbírkotvorných institucích galerijního typu. Zejména od 60. let 20. století, zde vzpomeňme zásluhy ostravského historika umění Viléma Jůzy (1930–1998) na promyšleném a systematickém akvizičním programu, začala ostravská galerie systematicky budovat a rozšiřovat své sbírkové fondy. Díky tomu ostravská galerie kvalitou svých sbírek a zastoupením umělců výrazně překračuje regionální charakter a v některých ohledech jsou její sbírkové kolekce unikátní i v celorepublikovém měřítku.

Z evropského umění zde nalezneme řadu velkých jmen z okruhu italského, španělského, německého a nizozemského umění od raného novověku až po počátek 19. století (Albrecht Dürer, Lucas Cranach, Han von Aachen, Domenico Fetti, Daniele Crespi, Václav Hollar, Rembrandt, David Teniers, Giovanni Battista Tiepolo, Francisco Goya), dále anglická (Joshua Reynolds) a francouzská malba 18. století; bohatě je zde zastoupeno ruské malířství, jež po pražské Národní galerii a galerii v Náchodě představuje nejucelenější kolekci u nás (Ilja Rjepin, Ivan Šiškin, Filip Maljavin). Z tvorby rakouských umělců, působících kolem roku 1900, kdy se vídeňská metropole prosadila jako jedno z vůdčích center na poli secesního umění, expresionismu a dekadence, se zde můžeme setkat s dílem Gustava Klimta, Oskara Kokoschky, Carla Molla, Oskara Laskeho. Ze španělských malířů pařížské školy zde nalezneme Oscara Domíngueze, H. Viñeze, dále Jamese Ensora, Edvarda Muncha, Antona Koliga a Wenzela Hablika. Samostatné a početné soubory tvoří kolekce evropské kresby a grafiky (např. renesanční

grafika, italská barokní kresba a grafika, grafická tvorba Václava Hollara a litografie Honoré Daumiera, kvaše Pabla Picassa).

Z umělecké tvorby v českých zemích zde nalezneme umělce rudolfinského okruhu (Hans von Aachen, Bartolommaeus Spranger), českou barokní malbu 18. století (Jan Kupecký, Norbert Grund, Jan Jiří Köppel). Reprezentativně a vyváženě je zde zastoupeno české umění 19. století (František Tkadlík, Antonín Machek, Bedřich Havránek, Julius Mařák, rodina Mánesů, Josef Navrátil, Antonín Chittussi, Karel Purkyně, Mikoláš Aleš, Václav Brožík, Vojtěch Hynais, Jakub Schikaneder, Josef Václav Myslbek, Luděk Marold, František Kaván, František Bílek, Alfons Mucha, Antonín Slavíček, Antonín Hudeček, Otakar Nejedlý, Jan Preisler) a umění moderny od prvních desetiletí 20. století až po poválečnou tvorbu (Emil Filla, Bohumil Kubišta, Josef Čapek, Antonín Procházka, Václav Špála, Jan Zrzavý, Rudolf Kremlička, Josef Šíma, Toyen, Jindřich Štýrský, František Janoušek, Kamil Lhoták) včetně takových jmen jako je František Kupka, jehož obrazová a kresebná kolekce patří k velmi kvalitním příkladům tvorby tohoto světoznámého umělce a jednoho ze zakladatelů abstraktní malby.

Z poválečné české moderny je zde významně zastoupeno umění 60. let (Vladimír Boudník, Mikoláš Medek, Jan Koblasa, Aleš Veselý, Karel Nepraš, Zdena Fibichová, Jiří Načeradský, Michael Rittstein, Adriena Šimotová, Ivan Ouhel, Václav Boštík) a přirozeně zde nechybí české moderní a současné umění spjaté se severní Moravou a Ostravskem, včetně umělců německého anebo německo-židovského okruhu, jejichž dokumentace tvoří jeden z podstatných okruhů činnosti ostravské galerie (Vladimír Kristin, Bohumír Dvorský, Jan Sládek, Vilém Wünsche, Augustin Handzel, Ferdiš, Paul Gebauer, Antonín Kroča, Viktor Planckh, Eduard Ovčáček, Rudolf Valenta, Jiří Bielecký, Jindřich Štreit). V poslední době GVUO proslulo tematickými výstavami českého moderního umění z přelomu a počátku století (*Sváry zření. Fazety modernity na přelomu 19. a 20. století,*

1890-1918, 2008/2009; navazující výstava *Černá slunce. Odvrácená strana modernity 1927-1945*, 2011/12), které vznikly ve spolupráci s řadou galerijních institucí včetně pražských a dosáhly celorepublikového významu. [\[19\]](#)

Galerie výtvarného umění v Hodoníně, založená v roce 1960, svou činností navázala na aktivity spolku Sdružení výtvarných umělců moravských (SVUM), který zde působil v letech 1907–1959. Předchůdcem Sdružení byl brněnský Klub přátel umění, založený v roce 1900, jehož členové byli např. Leoš Janáček, Dušan Jurkovič, Joža Úprka, Jan Štursa, Max Švabinský, Franta Úprka, Stanislav Lolek, Alois Kalvoda a Adolf Kašpar. Přelomová byla výstava, uspořádaná v Hodoníně v roce 1902 pod názvem Umělecká výstava slovenská, na níž vystoupili malíři a sochaři kolem Joži Úprky spolu se slovenskými umělci. Vzhledem k rozporům v Klubu přátel umění bylo v roce 1907 založeno výše zmíněné Sdružení, jež si zvolilo za sídlo Hodonín a záhy přikročilo k vybudování vlastní spolkové budovy, Domu umělců (1910–1913, malířská výzdoba interiéru od Jana Köhlera), podle návrhu architekta a člena Sdružení Antonína Blažka (1874–1944), představitele secese a moderny s historizujícími a folklorními tendencemi.

Předními členy Sdružení se stali Joža a Franta Úprkové, Alois a Bohumír Jaroňkové, Alois Kalvoda, Stanislav Lolek, Adolf Kašpar, Cyril Mandel, Antoš Frolka, Roman Havelka a Jano Köhler, Jakub Obrovský, Oldřich Blažíček, Alfons Mucha, slovenský malíř Martin Benka a na krátkou dobu i Max Švabinský a Jan Štursa. V roce 1959 bylo Sdružení zrušeno a v roce 1960 převzala spolkovou budovu i díla z jeho majetku nově založená Galerie výtvarného umění v Hodoníně.

Sbírkový fond tvoří převážně díla malířská a sochařská díla členů bývalého spolku SVUM (Joža Úprka, Alois Kalvoda, Stanislav Lolek, Roman Havelka, Augustin Mervart, Alfons Mucha, Franta Úprka, Jakub Obrovský, Jaroslav Krepčík, Julius Pelikán, Alois Bučánek, Ferda Štábla, Václav Adolf Kovanič, Vladislav Vaculka, Jakub Obrovský), které jsou doplňovány o

českou a slovenskou tvorbu od počátku 20. století až po současnost (Vladislav Vaculka, Vladimír Vašíček, Jaroslav Král, Bohumír Matal, Karel Hyliš, Otmar Oliva, Olbram Zoubek, Vladimír Groš, Ludmila Kováříková, Miroslav Kovářík, Jaroslav Jurčák, Ida Vaculková). Výjimečným dílem ve sbírkách je sádrová plastika francouzského sochaře Augusta Rodina, druhotně odlitá do bronzu.[\[20\]](#)

Počátky galerijní činnosti ve Zlíně leží v tamějších přehlídkách soudobé československé tvorby, proslavených zlínských salonech (1936–1948), které pořádala firma Baťa. Umělecká galerie, jež vznikla nákupy uměleckých děl na zlínských salonech a z výtvarných prací žáků Baťovy Školy umění ve Zlíně, musela ukončit svou činnost po roce 1948. Na tuto baťovskou uměleckou galerii pak navázala Krajská galerie kraje Gottwaldov, založená koncem roku 1953, která zpočátku sídlila na zámku v Kroměříži, aby se v roce 1957 přestěhovala do horního patra budovy bývalého památníku Tomáše Bati ve Zlíně (1933, architekt František Lydie Gahura), od té doby sloužícího jako Dům umění (1948 přestavěn, v 50. letech necitlivé přestavby a úpravy, které znehodnotily tuto cennou funkcionalistickou architekturu). Další prostory získala galerie v budově zlínského zámku. Nynější Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně (tento název od roku 2001, v letech 1960–1990 jako Oblastní galerie výtvarného umění v Gottwaldově, 1991–2000 jako Státní galerie ve Zlíně) ve svých fondech uchovává především české a slovenské umění 19. a 20. století (např. práce Mařákovy krajinářské školy, práce Skupiny Osma a SVU Mánes, členů Umělecké besedy apod.) se zaměřením na meziválečnou avantgardu a pak na tvorbu členů Skupiny 42 a představitelů poválečného informelu z 60. let 20. století.

Zlínská galerie proslula přehledovými výstavami zakladatelských osobností českého výtvarného umění 19. a 20. století (Miloše Jiránka, Antonína Chittussiho, Antonína Slavíčka, Antonína Procházky, Bohumíra Matala, Miloslava

Holého, Emila Filly, Jana Kubíčka, Bohumíra Dvorského, Vladimíra Boudníka, Rudolfa Kremličky, Jana Trampoty, včetně tematických výstav jako např. tvorba skupiny Sursum, České umění z přelomu století, Čeští malíři ve Francii aj.). Velkou pozornost galerie věnovala také přehlídkám průmyslového designu, které byly doprovázeny odbornými sympozii (1968–1982). Prostředí Zlína přirozeně vedlo k zájmu o téma moderní architektonické tvorby, které zlínská galerie zužitkovala ve formě výstav, např. o D. Jurkovičovi, Bohuslavu Fuchsovi či zlínském funkcionalismu a architektuře spjaté s firmou Baťa (*Baťa – architektura a urbanismus 191–1950*, výstava doprovázená odbornou konferencí). Zlínská galerie rovněž uskutečnila řadu výstav tematicky zprostředkovávajících sbírkové fondy Národní galerie v Praze (výstava nizozemského malířství, evropské a české malířství 19. století) anebo Moravské galerie v Brně (vlámské a holandské malířství z moravských sbírek, středoevropská malba 1600–1730 z moravských sbírek).[\[21\]](#)

Galerie výtvarného umění v Náchodě, založená v roce 1966 jako okresní galerie, se ve své činnosti soustředila jednak na vytvoření sbírky českého výtvarného umění a jednak sbírky ruského malířství 19. a 20. století. Postupně se podařilo z původní sbírky vybudovat jednu ze tří nejkvalitnějších sbírek ruského umění u nás, přičemž ve své akviziční činnosti neopomíjela ani tvorbu neruských národů na území tehdejšího Sovětského svazu a v duchu dobových snah o dokumentaci slovanského umění se od roku 1986 rovněž specializovala na umění Polska a Bulharska. I když není sbírka českého výtvarného umění ucelená, podařilo se náchodské galerii prezentovat vedle regionálních autorů i řadu závažných děl jak ze staršího českého umění, tak i z moderní české tvorby (Antonín Chittussi, Rudolf Kremlička, Jan Kotík).[\[22\]](#)

[\[1\]](#) Gary Edson – David Dean, *The Handbook for Museums*, Routledge, 1994–1996. Cit. podle Jiří Kroupa, *Metody dějin*

umění, *Metodologie dějin umění 2*, Brno, Masarykova univerzita, 2010, s. 326.

[2] Viz Jiří Kroupa, *Metody dějin umění, Metodologie dějin umění 2*, Brno, Masarykova univerzita, 2010, s. 325, 328-329.

[3] Na této expozici se podílel Francesco Bianchini (1662–1729), italský učenec a filozof z Verony, *ibidem*.

[4] K tomu viz *Kritické katalogy Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění z let 1889 a 1912 a průvodce z let 1936 a 1938*; Karel Herain, *Obrazárna, její tvůrci, správci a příznivci*, *Umění (Štenc) 5*, 1932, s. 500-502; Vincenc Kramář, *Případ Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách*, Praha 1928; J. Kotalík, *Národní galerie v Praze I (úvod)*, Praha 1984; Zdeněk Hojda, *Die Gesellschaft patriotischer Kunstfreunde in Prag – Ihre Rolle im Kunstleben Böhmens 1796–1840*, in: *Seminaria Niedzickie / Neidzica Seminars V. Cultural Institutions in the 19th Century as an Example of National Revival in Poland, Bohemia, Slovakia and Hungary*, Kraków 1991, s. 85-92; B. Bouzková, *Činnost Společnosti vlasteneckých přátel umění v letech 1796–1835*, diplomová práce FFUK, Praha 1987; M. Vacířová, *Činnost Společnosti vlasteneckých přátel umění v letech 1885–1918*, diplomová práce FFUK, Praha 1992; Zdeněk Hojda, *Patriae et Musis. Počátky obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách*, in: Lubomír Slavíček (ed.), *Artis pictoriae amatores. Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství*, Praha 1993, s. 311-316; Vít Vlnas, *Společnost vlasteneckých přátel umění* (encyklopedické heslo), in: Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, N-Ž* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 774; Vít Vlnas, „Znovuvzkříšení umění a vkusu“. *Společnost vlasteneckých přátel umění v letech 1796–1884*, in: Vít Vlnas (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796–1918. Katalog výstavy, uspořádané Národní galerií v Praze u příležitosti dvoustého výročí založení Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách*, Praha 1996, s. 25-35.

[5] Známost kritiku konzervativního přístupu Moderní galerie k modernímu a současnému umění zveřejnil v roce 1927 Vincenc Kramář, viz Vincenc Kramář, *Dnešní kulturní reakce a Moderní galerie*, in: Vincenc Kramář, *O obrazech a galeriích* (ed. Josef Krása), Praha 1983, s. 396-439.

[6] K tomu např. *Moderní galerie tenkrát, 1902–1942*, katalog výstavy, Praha, NG 1992; Vít Vlnas, The Association of Friends of the Modern Gallery and Its Acquisition Activities Between 1934 and 1938, *Bulletin Národní galerie v Praze* 1, 1991, s. 107-113; Roman Prahel, *Anfänge der Modernen Galerie in Prag*, in: *Stifter Jahrbuch – NF 7*, München 1993, s. 115-125; Vít Vlnas, Moderní galerie Království českého (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, A-M* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 528.

[7] V okupačních letech byla neoficiálně nazývána Národní galerie, od roku 1941 byl zvolen oficiální název Českomoravská zemská galerie.

[8] Konkrétně se jedná o zákon č. 148/1949 Sb.

[9] Viz Vít Vlnas, Národní galerie v Praze (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, N-Ž* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 549.

[10] Obsáhlá kolekce francouzského umění byla zakoupena v roce 1923 československým státem (Ministerstvo školství a národní světy). Významný podíl na tomto státním nákupu měly aktivity Vincence Kramáře jako ředitele Obrazárny vlasteneckých přátel umění, Emila Filly, vůdčí osobnosti SVU Mánes a především Zdeňka Wirtha, pražského historika umění a sekčního šéfa ministerstva. Další státní nákupy děl byly uskutečněny ještě ve 30. letech a poslední velký zisk představovala koupě obrazu Paula Gauguina, *Bonjour, Monsieur Gauguin* (1889) v roce 1937. Zpočátku byla sbírka umístěna v Moderní galerii Království českého, ve Wiehlově pavilonu, který byl původně postaven pro Jubilejní výstavu v roce 1891 a kde Moderní galerie sídlila.

Do sbírek NG se dostala po 2. světové válce. Později byly do této státem získané kolekci francouzského umění poměrně neorganicky začleněny obrazy pařížských umělců (Pablo Picasso, Georges Braque aj.), jež pro svou soukromou sbírku získal Vincenc Kramář a v letech 1959–1960 je odkázal státu. K tomu podrobně včetně politických a společenských souvislostí viz Nikolaj Savický, *Francouzské moderní umění a česká politika v letech 1900 – 1939*, Praha 2011.

[11] K Národní galerii v Praze srov. J. Kotalík (ed.), *Národní galerie v Praze I.*, Praha 1984; Vít Vlnas, *Národní galerie v Praze* (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, N-Ž* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 549-550. K současné podobě NG v Praze a sbírek viz také <http://www.ngprague.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).

[12] K tomu viz např. Jaroslav Helfert, *Moravská zemská galerie*, *Náš směr* 3, 1921, příloha s. 47; Karel Krejčí, *K vzniku a vývoji obrazárny Moravského zemského muzea*, *Časopis Moravského muzea zemského* 37, 1952, s. 397 – 405; Věra Kratinová, *Zisky obrazů galerie Moravského muzea za léta 1945 až 1958*, *Časopis Moravského muzea zemského* 44, 1959, s. 249 – 260; 45, 1960, s. 233 – 249; Jiří Hlušička, *K rozvoji moderní sbírky Moravské galerie v Brně*, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity F 23-24*, Brno 1978–1979, s. 83-91; J. Hlušička, *Moderní české malířství v Moravské galerii v Brně* 1 (1890–1919), 2 (1920-1950), Brno 1984, 1989; Bohumil Samek, *Moravská galerie v Brně* (encyklopedické heslo), in: Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, A-M* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 530-531. Naposledy Petr Tomášek a kolektiv, *Moravská národní galerie*, Brno, Moravská galerie 2011.

[13] K tomu viz <http://www.moravska-galerie.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).

[14] K arcibiskupské obrazárně viz např. Antonín Breitenbacher, *Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži 1-2*,

Kroměříž 1925, 1927; Lubor Machytka, Historický úvod, in: L. Machytka – J. Neumann – E. A. Šafařík, *Mistrovská díla starého umění v Olomouci* (kat. výstavy), Olomouc 1967; Lubor Machytka, *Nizozemské malířství ve sbírkách olomoucké oblasti*, disertační práce FF UP Olomouc, 1970; Lubor Machytka, K dějinám arcibiskupské obrazárny olomouckých biskupů v 17. století, *Okresní archiv v Olomouci* 1984, s. 107 – 111; Lubor Machytka, K dějinám arcibiskupské obrazárny olomouckých biskupů v 18. století, *Okresní archiv v Olomouci* 1985, s. 145 – 150; Lubor Machytka, Nové poznatky o vývoji obrazárny olomouckých biskupů, in: *Historická Olomouc a její současné problémy V*, 1985, s. 243 – 248; Lubor Machytka, Arcibiskupská obrazárna v 19. století, in: *Historická Olomouc a její současné problémy VI*, 1987, s. 247 – 251; Lubor Machytka, Obrazárna olomouckých biskupů a arcibiskupů (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, N-Ž* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 581; Milan Togner (ed.), *Kroměřížská obrazárna. Katalog sbírky obrazů arcibiskupského zámku v Kroměříži*, Kroměříž 1998; Lubor Machytka, *Olomoucká obrazárna II. Nizozemské malířství 16.-18. století z olomouckých sbírek*, ed. Gabriela Elbelová, Olomouc 2000.

[15] K tomu viz např. L. Machytka – J. Neumann – E. A. Šafařík, *Mistrovská díla starého umění v Olomouci* (kat. výstavy), Olomouc 1967; E. Pazderová, *České malířství a sochařství 20. století ze sbírek OGVU v Olomouci* (kat. stálé expozice), Olomouc 1975; Y. Boháčová, *Stará evropská grafika ve sbírkách OGVU v Olomouci* (kat. výstavy), Olomouc 1982; Pavel Zatloukal, *Česká kresba 20. století ze sbírek OGVU v Olomouci* (kat. výstavy), Olomouc 1983; Milan Togner, *Středoevropské malířství 17. a 18. století* (kat. výstavy), Olomouc 1986; Pavel Zatloukal, *Muzeum umění Olomouc 1952–1992*, Olomouc 1993; Aleš Filip – Pavel Zatloukal (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, A-M* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 541-542. K současné podobě MUO viz také <http://www.olmuart.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).

[16] Eva Klimešová, *Uměleckohistorické sbírky Slezského muzea*, Ostrava 1963; Eva Klimešová, *Vznik a počáteční vývoj Uměleckoprůmyslového muzea v Opavě (1883 až 1918)*, *Časopis Slezského muzea* – B 32, 1983, s. 1-23; Eva Klimešová – Marie Schenková, *Přehled uměleckohistorických sbírek Slezského muzea v Opavě*, *Časopis Slezského muzea* – B 32, 1983, s. 24-33; *175 let Slezského muzea v Opavě 1814 –1989* (ed. Jaromír Kalus), Opava 1989; Aleš Filip – Marie Schenková, *Slezské zemské muzeum v Opavě* (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, N-Ž* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 757-758; Pavel Šopák, *Edmund Wilhelm Braun*. Ed. *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis – Supplementa*, Tomus I., Opava, Slezská univerzita v Opavě 2008; Týž, *Výtvarná kultura a dějepis umění v českém Slezsku a na Ostravsku do roku 1970*, Opava, Slezská univerzita v Opavě 2011, s. 128-129, 140-142. Viz také <http://www.szm.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).

[17] K tomu viz *20 let Galerie hlavního města Prahy* (text O. Kukla). Praha 1983; Hana Rousová, *Galerie hlavního města Prahy* (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, A-M* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 198-199. Viz také <http://www.citygalleryprague.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).

[18] 24. ledna 1923 byl založen „*Spolek pro vystavění a udržování výstavního pavilonu v Moravské Ostravě*“, který na postavení budovy vypsál veřejnou architektonickou soutěž.

[19] K ostravské galerii viz např. Vilém Jůza, *České malířství 20. století v Galerii výtvarného umění v Ostravě* (kat. výstavy), Ostrava 1968; Eva Trnková, *České malířství 20. století v Galerii výtvarného umění v Ostravě, Část 2.* (kat. výstavy), Ostrava 1992; Vilém Jůza, *Evropské malířství ze sbírek Galerie výtvarného umění v Ostravě* (kat. výstavy), Ostrava 1970; Vilém Jůza, *Evropské malířství ze sbírek Galerie výtvarného umění v Ostravě, Část 2.* (kat. výstavy), Ostrava 1979; L. Jůzová, *Poklady evropské grafiky ze sbírek Galerie*

výtvarného umění v Ostravě (kat. výstavy), Ostrava 1982; Vilém Jůza, *České malířství 19. století ze sbírek Severomoravské galerie výtvarného umění v Ostravě* (kat. výstavy), Ostrava 1988; Aleš Filip, *Galerie výtvarného umění v Ostravě* (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, A-M* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 205; Vojtěch Lahoda – Marie Rakušanová – Karel Srp – Petr Wittlich, *Sváry zrění. Fazety modernity na přelomu 19. a 20. století, 1890 –1918* (kat. výstavy), Praha 2008; Pavel Šopák, *Výtvarná kultura a dějepis umění v českém Slezsku a na Ostravsku*, Opava, 2011, s. 378-379; Lenka Bydžovská – Vojtěch Lahoda – Karel Srp, *Černá slunce. Odvrácená strana modernity 1927–1945*, Praha 2012. Viz také <http://www.gvuo.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).

[20] K tomu viz Jaroslav Pelikán, *Průvodce historií a stálou expozicí Galerie výtvarného umění v Hodoníně*, Hodonín 1985; Václav Pubal (ed.), *Muzea a galerie v ČSR*, Praha 1970, s. 218; Bohumil Samek, *Galerie výtvarného umění v Hodoníně* (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, A-M* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 204. Viz rovněž <http://www.gvuhodonin.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).

[21] Ludvík Ševeček, *Státní galerie ve Zlíně* (encyklopedické heslo), in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, N-Ž* (ed. Anděla Horová), Praha 1995, s. 780-781. Viz také <http://www.galeriezlin.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).

[22] K náchodské galerii viz <http://www.gvun.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013). K dalším významným galeriím patří např. Galerie Středočeského kraje, Galerie výtvarného umění v Chebu, Galerie výtvarného umění v Karlových Varech, Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem, Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou a řada dalších. Základní informace o nich např. na internetových stránkách Rady galerií České republiky, viz <http://www.radagalerii.cz> (vyhledáno 23. 2. 2013).